

سازندگان جبهگان ایرانی-اسلامی

♦♦ محمد علی همایون کاتوزیان ♦♦

سعد

شاعر زندگی، عشق و شفقت

کاظم فیروزمند

یادداشت دبیر مجموعه

هدف مجموعه سازندگان جهان ایرانی - اسلامی آشنا ساختن افراد غیر متخصص و علاقه مند به پژوهش های مستند و دقیق درباره تاریخ و تمدن ایران و اسلام است.

مجموعه حاضر در اصل برگرفته از مجموعه سازندگان جهان اسلام به سرپرستی استاد فقید خانم پاتریشیا کرون است. بعد از درگذشت ایشان خانم زابین اشمیتکه و محمد الرهیب سرپرستی مجموعه را برعهده گرفتند. ما شخصیت های مرتبط با فرهنگ ایرانی را انتخاب کردیم و دست به کار ترجمه شدیم. ممکن است اثری در این مجموعه به فردی غیرایرانی اختصاص داده شده باشد، ولی آن فرد به دلایل مختلف و در وجوه گوناگون در تاریخ و فرهنگ ایرانی مؤثر بوده است. لذا بی هیچ جانبداری و تعصب و تنها با تأکید بر عوامل تاریخی و نیز صحت در روش تحقیق مجموعه آثار منتشر شده را انتخاب کرده ایم. درست است که این مجموعه به دست متخصص و صاحب نظر در هر موضوع فراهم آمده است ولی - همان طور که ملاحظه خواهید کرد - علاوه بر پژوهشگران علاقه مندان و غیرمتخصصان هم از آن بهره مند می شوند. روش درست و کاویدن منابع و اسناد از جمله ویژگی های کتاب های مجموعه سازندگان جهان ایرانی - اسلامی است. بر خوانندگان هشیار پوشیده نیست که با شناخت و درک درست از گذشته و با آگاهی و تأمل در روزگار امروز می توان افق های درخشانی را پیش روی ترسیم کرد. امید است مجموعه حاضر

هم اطلاعات و دانش خوانندگان علاقه‌مند را بیفزاید و هم دانشجویان را درسی در روش تحقیق باشد، و همچنین صاحب‌نظران را با آثار جدید پژوهشگران غیرایرانی هرچه بیشتر آشنا سازد.

مرتضی هاشمی پور

به یاد

سید محمدعلی جمالزاده

فهرست مطالب

پیشگفتار ۱۱

۱ سعدی، کهن سرایان و نوگرایان ۱۳

۲ زندگی و آثار ۲۳

تولد و مرگ ۲۴

تخلص سعدی ۲۷

سفرهای سعدی ۲۸

فرار از مدرسه؟ ۳۲

جدل‌های سعدی؟ ۳۴

سعدی و دربارها ۳۸

آثار ۴۱

۳ سرودهای عشق و چکامه‌های زیبایی ۵۱

تکامل شعر ۵۳

سعدی، حافظ، مولوی ۵۴

زنان و جوانان ۶۰

غزل در عشق زمینی ۶۷

۸۷.....	۴ حقیقت و مجاز: تصوف و منطق
۸۷.....	نظرات ابرازشده
۹۰.....	تصوف در زمانه سعدی
۱۰۳.....	فرجام سخن درباره سعدی و صوفیگری
۱۰۷.....	۵ آموزگاری ادب و اخلاق
۱۰۹.....	آموزش و تربیت
۱۱۳.....	اخلاقیات
۱۲۳.....	۶ در سیرت پادشاهان و وزیران
۱۳۵.....	شاهان
۱۳۹.....	ناپایداری قدرت و عمر
۱۴۱.....	حکومت ایده آل
۱۴۴.....	آخرت‌نگری
۱۵۰.....	وزیران
۱۵۷.....	۷ اشاره‌های پسین
۱۶۱.....	حواشی
۱۶۵.....	کتابنامه برگزیده
۱۶۹.....	نمایه

پیش‌گفتار

گویند مگو سعدی چندین سخن از عشقش می‌گویم و بعد از من گویند به دوران‌ها من با ادبیات کهن و نوین فارسی بزرگ شدم و نخستین سخن‌پرداز کلاسیک که شناختم سعدی بود و از آن پس مطالعه آثار او را از دست نهدم. مدتی طولانی کارها و علائق دیگری مرا از نوشتن درباره سعدی بازداشت - جز مقاله‌ای که در ۱۹۹۰ برای کنفرانسی نوشتم - تا آن‌که تصمیم گرفتم به این مهم پردازم و درباره او و آثارش سلسله مقالاتی به هم پیوسته بنگارم. حاصل کار، هفده مقاله‌ای است که انتشار یافته است و سه مقاله دیگر که در ایران‌شناسی درمی‌آید و در «کتابنامه برگزیده» این کتاب ذکر شده است. سلسله مقالات تکمیل شده، در یک جلد، به دست ناشر ایرانی‌ام، نشر مرکز، انتشار یافت.

محتوای کتاب حاضر نشان خواهد داد که این اثر صرفاً متکی بر مطالعه عمیق و نیز انتقادی آثار سعدی نیست، بلکه بر آشنایی نزدیک با کل بیکره ادبیات کلاسیک فارسی، با تاریخچه آن، قالب‌ها و محتواها، ژانرها و سبک‌ها، عروض، صنایع بدیعی و صناعات ادبی آن نیز تکیه دارد. فرصت نگارش کتاب را مجموعه انتشارات oneworld به سرویراستاری پاتریشیا کرون، برایم فراهم ساخت و کتاب جزو آن مجموعه انتشار می‌یابد. این ادای دینی است و امید که خوانندگان راه، از عام و خاص، مقبول افتد.

هک

کالج سنت آنتونی و انستیتوی مطالعات شرقی

دانشگاه آکسفورد

اکتبر ۲۰۰۵

سعدی، کهن سرایان و نوگرایان

سعدی شاعر و نویسنده‌ای از قرن هفتم هجری / قرن سیزدهم میلادی، و یکی از بزرگترین نویسندگان کلاسیک فارسی در نظم و نثر است. تا دهه ۱۳۲۰، گلستان او به عنوان نمونه نثر عالی به شاگرد مدرسه‌ها آموزش داده می‌شد و بوستان‌اش راهنمای زندگی اخلاقی و بافضیلت به حساب می‌آمد، همچنان‌که مثلاً اخلاق ارسطو در انگلستان دوره ویکتوریا چنین بود. اما، در نیمه دوم قرن بیستم، این نظر هم چون نظر ایرانیان در دیگر زمینه‌ها، ناگهان و به شدت عوض شد. سعدی از رونق افتاد و آیین ستایش او جای به ستایش بیشتر حافظ داد. چنان‌که ژان ژاک روسو، شاید می‌گفت، «این تغییر چگونه رخ داد؟»

تأثیر سعدی بر شاعران و نویسندگان بعدی بسیار عظیم بوده است و مسلماً تا اوایل قرن بیستم عموماً بزرگترین شاعر ایرانی همه دوران‌ها انگاشته می‌شد. سعدی، و پس از او، حافظ، در شمار ستارگان درخشان سنت‌های کهن شعر فارسی هستند که در قرن چهارم هجری آغاز شد و در قرن نهم هجری پایان پذیرفت. از آن پس تا اواخر قرن دوازده هجری ژانرها و سبک‌های